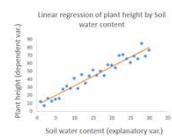
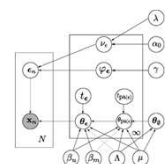

Zakaj naj mi bo mar za probabilistično programiranje?

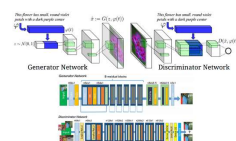
- Temelj statističnega modeliranja in probabilističnega strojnega učenja.
- Prihodnost "podatkovnega inženirstva".
- **Obvezno orodje** za vsakega, ki se želi resno ukvarjati s kvantitativno analizo podatkov!

uporabna statistika

probabilistični grafični modeli

(generativno) globoko učenje

Oris vsebine

- 1 Negotovost in probabilistično razmišljanje,
- 2 statistično modeliranje,
- 3 probabilistično programiranje,
- 4 programski jezik Stan,
- 5 praktični del.

Predpostavljamo znanje programiranja in osnovno razumevanje verjetnosti.

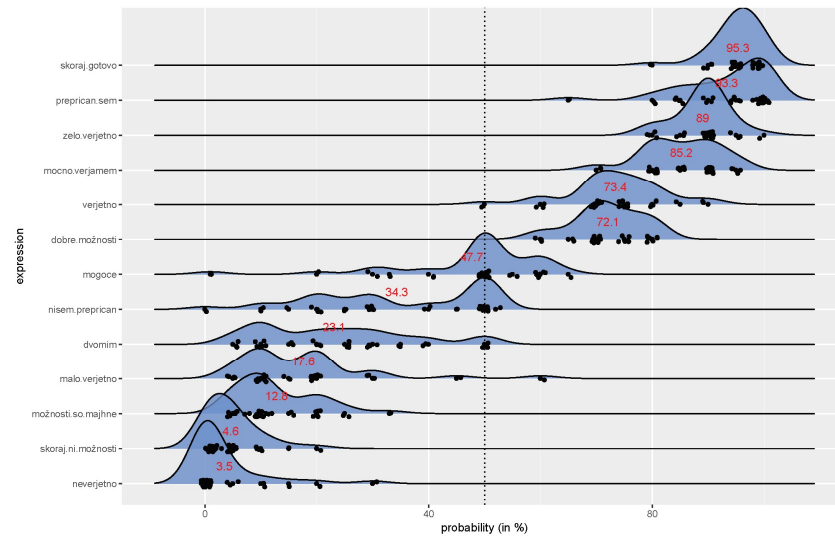
Interaktivni test opreme za delavnico

1 del

Negotovost in
probabilistično razmišljanje

Q: Ali bo naslednji teden
v Ljubljani deževalo?

Probabilistični izrazi v naravnem jeziku

Q: Kako toplo ($^{\circ}\text{C}$) bo jutri
opoldne v Ljubljani?

Naravni jezik je nekonsistenten, nenatačen in premalo ekspresiven za resno kvantitativno delo!

- **Dobra novica** Primeren jezik so že razvili!
- **Slaba novica** Gre za teorijo verjetnosti – matematiki se ne moremo izogniti.
- **Dobra novica** Ni se nam potrebno naučiti niti vse dodiplomske verjetnosti¹ – potrebujemo le verjetnost kot jezik, računal pa bo računalnik.

¹ Kar pa ne pomeni, da nam ne bo koristilo! Verjetnost je osnova kvantitativne analize podatkov.

Gramatika verjetnosti

Verjetnost P (pogosto Pr) je funkcija, ki dogodkom prireja numerične vrednosti in zadošča tem aksiomom:

A1 $P(A) \geq 0$.

A2 $P(\Omega) = 1$.

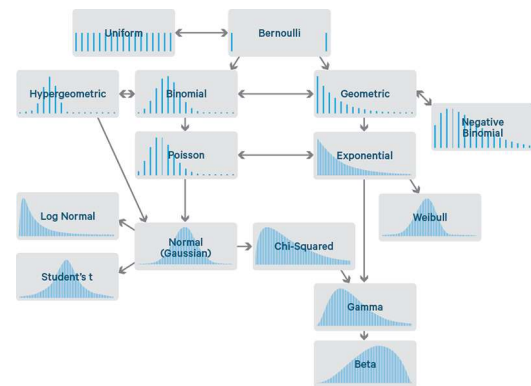
A3 $P(A_1 \cup A_2 \cup A_3 \cup \dots) = \sum_{i=1}^{\infty} P(A_i)$,
za poljubno sekvenco disjunktnih dogodkov.

Definicija **pogojne verjetnosti**:

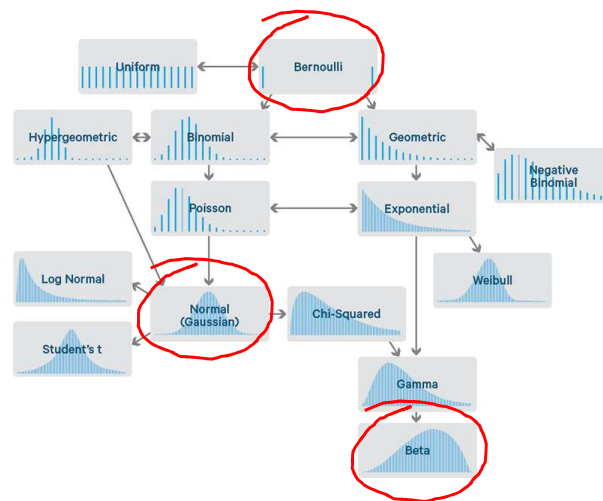
$$P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}$$

Porazdelitve

- Porazdelitve so elementarni izrazi probabilističnega razmišljanja in
- osnovni gradniki statističnih modelov.
- Porazdelitve so v skladu s pravili teorije verjetnosti, zato so **konsistentne** in **natančne** probabilistične izjave.
- Več kot vemo o porazdelitvah, bolj bogato se lahko izražamo.

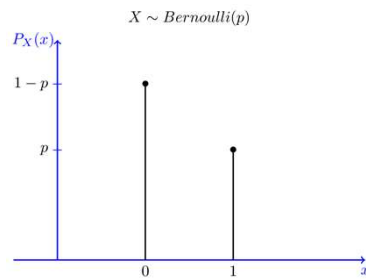

Beseda na dan ...

Bernoullijeva porazdelitev

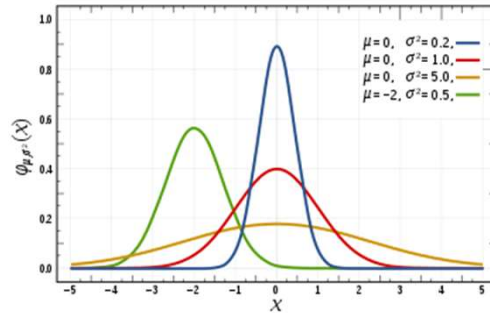
distribution	pmf	mean	variance
Bernoulli(p)	$p^x(1-p)^{1-x}; x = 0, 1; p \in (0, 1)$	p	$p(1-p)$

Q: Ali bo naslednji teden v Ljubljani deževalo?

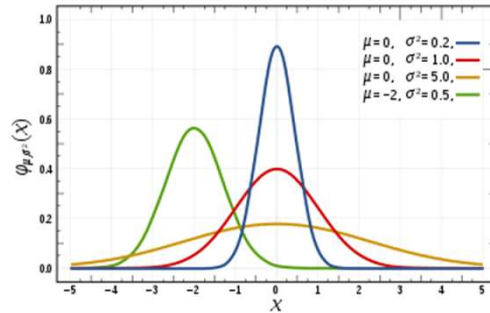
Normalna (Gaussova) porazdelitev

distribution	pdf	mean	variance
Normal(μ, σ^2)	$\frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2}}; \sigma > 0$	μ	σ^2

Normalna (Gaussova) porazdelitev

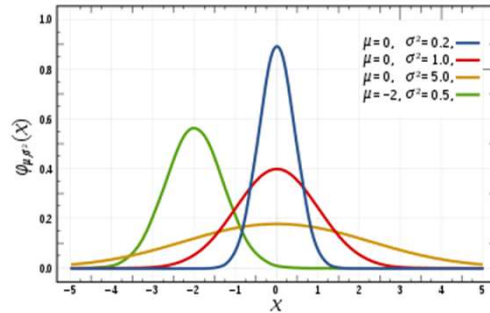
distribution	pdf	mean	variance
Normal(μ, σ^2)	$\frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2}}; \sigma > 0$	μ	σ^2

Q: Kako toplo (°C) bo jutri opoldne v Ljubljani?

Normalna (Gaussova) porazdelitev

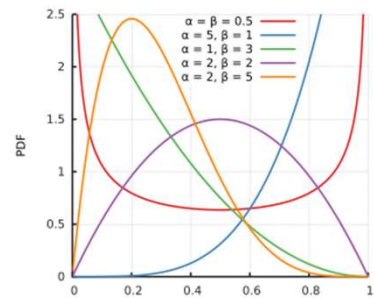
distribution	pdf	mean	variance
Normal(μ, σ^2)	$\frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2}}; \sigma > 0$	μ	σ^2

Q: Kako toplo (°C) je bilo na današnji dan pred 50 leti?

Porazdelitev Beta

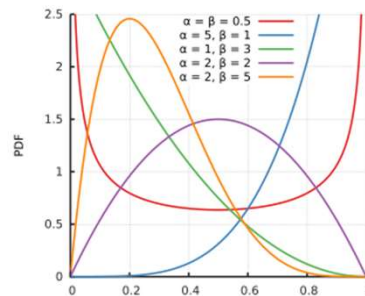
distribution	pdf	mean	variance
Beta(α, β)	$\frac{\Gamma(\alpha+\beta)}{\Gamma(\alpha)\Gamma(\beta)}x^{\alpha-1}(1-x)^{\beta-1}; x \in (0, 1), \alpha, \beta > 0$	$\frac{\alpha}{\alpha+\beta}$	$\frac{\alpha\beta}{(\alpha+\beta)^2(\alpha+\beta+1)}$

Porazdelitev Beta

distribution	pdf	mean	variance
Beta(α, β)	$\frac{\Gamma(\alpha+\beta)}{\Gamma(\alpha)\Gamma(\beta)} x^{\alpha-1} (1-x)^{\beta-1}; x \in (0, 1), \alpha, \beta > 0$	$\frac{\alpha}{\alpha+\beta}$	$\frac{\alpha\beta}{(\alpha+\beta)^2(\alpha+\beta+1)}$

Q: Kolikšna je verjetnost, da naslednji teden v LJ dežuje?

Preizkus probabilističnega razmišljanja

To so izidi 10 metov (morda nepoštenega) kovanca:

c c g c c g c c c g (?)

Q1: Je enajsti met **c**ifra ali **g**rb?

Q2: Kolikšna je verjetnost p , da na tem kovancu pade grb?

Q3: Je kovanec pošten? Poštenost je npr., da je p med 48% and 52%.

V razmislek ...

Verjetnost je koherenten in natančen jezik za izražanje negotovosti:

- Če ne sledimo zakonom verjetnosti, nas nihče ne bo razumel!
- Sicer pa so probabilistične izjave lahko subjektivne ali navidez popolnoma nesmiselne.
- Precej naravno nam je, da imamo verjetnostno mnenje o stvareh, ki niso naključne. Naključje je samo eden izmed virov negotovosti (in ne preveč pogost).

Uporaba verjetnosti za izražanje negotovosti je bistvo bayesovskega pogleda na statistično sklepanje!

2 del

Statistično modeliranje

Model =
Hipoteza, kako so
nastali naši podatki.

**Ni modeliranja
brez modela.**

Ne, resno, ni.

Q: Zapišite 1 metodo iz statistike ali strojnega učenja, ki se uporablja za napovedovanje, razpoznavanje vzorcev, gručenje, testiranje hipotez, ipd.

Zaporedje enic in ničel (= podatki):

100100101011011001111111111101

Statistični model (= poskus statistične interpretacije):

Zaporedje je nastalo s 30 neodvisnimi meti kovanca z neznano verjetnostjo enice θ .

Predhodno mnenje o parametrih modela:

Nimam pojma, koliko je θ , zato ne bom izrazil preference do nobene vrednosti θ .

Statistično sklepanje (= učenje):

Pri vseh teh predpostavkah in upoštevajoč zakone verjetnosti, kakšno mora biti moje mnenje o θ , ko vidim podatke?

Zaporedje enic in ničel (= podatki):

10010010101101100111111111101

 $y_1, \dots, y_n$ $y_i \in \{0, 1\}$ **Statistični model (= poskus statistične interpretacije):**

Zaporedje je nastalo s 30 neodvisnimi meti kovanca z neznano verjetnostjo enice θ .

 $y_1, y_2, \dots, y_n | \theta \sim_{\text{iid}} \text{Bernoulli}(\theta)$ **Predhodno mnenje o parametrih modela:**

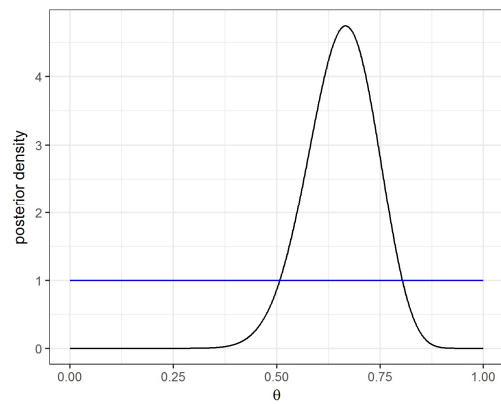
Nimam pojma, koliko je θ , zato ne bom izrazil preference do nobene vrednosti θ .

 $\theta \sim \text{Beta}(1, 1)$ **Statistično sklepanje (= učenje):**

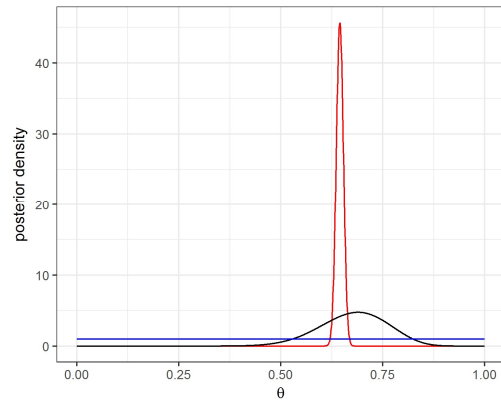
Pri vseh teh predpostavkah in upoštevajoč zakone verjetnosti, kakšno mora biti moje mnenje o θ , ko vidim podatke?

$$p(\theta|y) = \frac{p(\theta, y)}{p(y)} = \frac{p(y|\theta)p(\theta)}{\int p(y|\theta)p(\theta)d\theta}$$

$$\theta|y_1, \dots, y_n \sim \text{Beta}(\sum y_i + 1, n - \sum y_i + 1)$$

Naše mnenje o θ **prej** in **potem**, ko smo videli zaporedje, ki vsebuje 20 enic in 10 ničel.

Naše mnenje o θ **potem**, ko smo videli zaporedje, ki vsebuje 20 enic in 10 ničel.

3 del

Probabilistično programiranje

Probabilistični programski jezik (PPL) je programski jezik, ki je zasnovan za opisovanje probabilističnih modelov in računsko sklepanje iz teh modelov.

Vir: Wikipedia

Probabilistični programski jezik nam omogoča, da se **osredotočimo na modeliranje** in **preskočimo matematične in računske probleme** pri sklepanju.

Dva primera imperativnega programiranja

```
1 # Bubble Sort
2 sort <- function(x) {
3   n <- length(x)
4
5   for (k in n:2) {
6     i <- 1
7     while (i < k) {
8       if (x[i] > x[i+1]) {
9         temp <- x[i+1]
10        x[i+1] <- x[i]
11        x[i] <- temp
12      }
13      i <- i + 1
14    }
15  }
16  x
17 }
```

```
1 # Generate 30 Bernoulli variables
2 bernoulli <- function(p) {
3   x <- c()
4
5   for (i in 1:30) {
6     if (runif(1) > p) {
7       x <- c(x, 0)
8     } else {
9       x <- c(x, 1)
10    }
11  }
12  x
13 }
14 }
```


Imperativno programiranje

in

Statistično modeliranje

```
1 # Generate 30 Bernoulli variables
2 bernoulli <- function(p) {
3   x <- c()
4
5   for (i in 1:30) {
6     if (runif(1) > p) {
7       x <- c(x, 0)
8     } else {
9       x <- c(x, 1)
10    }
11  }
12  x
13 }
14
```

#Sklepanje o relativni frekvenci tega zaporedja

100100101011011001111111111101

$$y_1, \dots, y_n \quad y_i \in \{0, 1\}$$

$$y_1, y_2, \dots, y_n | \theta \sim_{\text{iid}} \text{Bernoulli}(\theta)$$

$$\theta \sim \text{Beta}(1, 1)$$

- Podane imamo **vhodne podatke** in **parametre**,
- sprogramiramo algoritem, ki generira zahtevane izhodne podatke.
- Podane imamo **vhodne** in **izhodne podatke**,
- opišemo generator, ki naj bi generiral podatke,
- sklepamo o najbolj verjetnih vrednostih parametrov.

Odmor

koda za drugi del:

<https://github.com/bstatcomp/Stan-Intro-Workshop>

4 del

Programski jezik

Stan

Kaj je Stan?

- Orodje za učinkovito Bayesovo statistično modeliranje.
- Najlažje ga uporabljamo preko vmesnikov (na primer RStan, PyStan, ...).
- Stan je "compiled" jezik, to pomeni, da se statistični model preslika v c++ kodo, ki se nato pred uporabo prevede (zato je potrebno pred uporabo modela malo počakati).

Obvezni bloki vsakega Stan programa

- **data** – blok, v katerem s pomočjo spremenljivk deklariramo vhodne podatke. Vrednosti vhodnih podatkov pripravi uporabnik/razvijalec, običajno v programskem jeziku, ki ga uporabljamo kot vmesnik.

```
/*
Primer komentarja, ki obsega
več vrstic.
*/

data {
  // tukaj definiramo vhodne podatke
}
```
- **parameters** – blok, v katerem deklariramo parametre, ki jih želimo oceniti (kateri parametri našega statističnega modela nas zanimajo). Stan preko vmesnika (na primer RStan) vrne vrednosti parametrov nazaj v izhodiščni programski jezik.

```
parameters {
  // parametri modela, ki jih želimo oceniti
}
```
- **model** – opis statističnega modela.

```
model {
  // sem spada statistično modeliranje
}
```

Osnovni tipi spremenljivk

- **int** – celo število `int a;`
- **real** – realno število `real b;`
- **seznam** (array) – seznam celih ali realnih števil `int a[10]; real b[n];`
- **matrika** (matrix) – 2D seznam [vrstice, stolpci] `int A[10, 10];`
- **vector** – vektor realnih števil (optimiziran seznam) `vector[n] v;`
- **simplex** – vektor pozitivnih realnih števil, ki se seštevajo v 1 `simplex[n] s;`
- (skoraj) vsem spremenljivkam lahko določimo zgornjo in spodnjo mejo `real<lower=0> sigma;`
`real<lower=0,upper=1> success_rate;`

Porazdelitve

- **Bernoulli**

y je vektor "uspehov" (1) in "neuspehov" (0)
 θ (theta) predstavlja verjetnost uspeha

$y \sim \text{bernoulli}(\theta);$

- **beta**

y je vektor realnih števil med 0 in 1
 α, β parametra porazdelitve

$y \sim \text{beta}(\alpha, \beta);$

- **normal**

y je vektor realnih števil
 μ, σ sta upanje oziroma varianca

$y \sim \text{normal}(\mu, \sigma^2);$

- porazdelitve uporabimo tudi za vnašanje predznanja o določenih parametrih modela

$\theta \sim \text{beta}(1, 1);$

5 del

Praktični primeri

Izjemno kratek uvod v R